

Rolul intelectualității bucureștene în propagarea științei și culturii în anii socialismului

În studiile noastre mai vechi pe această temă*, subliniam noblețea și importanța activității de răspândire a științei și culturii în rîndul maselor populare, tradițiile ce le avem și în acest domeniu, însemnătatea ei în condițiile desfășurării procesului de construire a societății socialiste multilateral dezvoltate. Încercăm chiar, să propunem o periodizare a acestei activități în funcție de felul organizării, caracterul și amploarea muncii de răspândire a științei și culturii în anumite etape. Astfel arătăm că în perioada imediat următoare actului insurecțional de la 23 August 1944, un rol important în propagarea culturii noi, progresiste, l-a avut Apărarea Patriotică inițiată de Universitatea liberă democratică condusă de prof. Stoilov. La 26 mai 1945, în sala Ateneului, prof. Andrei Oțetea ținea prima lecție, intitulată „Formarea țărilor române”. Era un început promițător, scopul universității fiind „...în primul rînd difuzarea ideilor democratice în sinul intelectualității, și în al doilea rînd ridicarea nivelului cultural al muncitorilor”¹. Dar un salt important, atît cantitativ cît și calitativ, pe linia lărgirii difuzării cunoștințelor culturale-științifice în rîndul maselor avea să fie făcut, cîțiva ani mai tîrziu, în 1949 prin înființarea „Societății pentru Răspîndirea Științei și Culturii” (S.R.S.C.). Președinte al filialei București a fost ales, încă de la întemeiere, în decembrie 1950, academicianul prof. dr. N. Gh. Lupu, figură luminoasă, de intelectual distins, cu o nemăsurată căldură sufletească și inegalabilă modestie, conducînd-o mulți ani, pînă aproape de sfîrșitul vieții. La ciclurile de conferințe de la Ateneu și sala Dalles vine un auditoriu din ce în ce mai numeros iar la tribună se perindă personalități marcante ale științei și culturii românești ca de exemplu academicianul Ștefan S. Nicolae, scriitorul Victor Eftimiu, Gr. Moisil,

* G. Maksutovici, Din activitatea pentru răspîndirea cunoștințelor științifice și culturale în rîndul populației bucureștene între anii 1940-1964, în: Studii de Istorie și Muzeografie nr. 3, (M.I.B.); P. Vancea și G. Maksutovici, Tradiții și actualitate în activitatea de răspîndire a cunoștințelor cultural-științifice în: Studia bibliologica, vol. III, Buc., 1969; G. Maksutovici și I. Nedelcu, Preocupări actuale în munca de răspîndire a cunoștințelor cultural-științifice la sate, comunicare la simpozionul „Contribuția activității culturale-artistice la dezvoltarea conștiinței socialiste”, organizat de Comitetul pentru Cultură și Artă al județului Ilfov, august 1969; G. Maksutovici și Al. Hojă, Medici români în activitatea de răspîndire a științei și culturii, comunicare la Congresul Internațional al XXII-lea de Istoria Medicinii, București, 1970; G. Maksutovici, Contribuții românești la teoria și practica activității culturale-educative de masă, comunicare la simpozionul „Cultură și progres social în județul Ilfov”, București, aprilie 1971.

¹ Buletinul Apărării Patriotice, serie II-a, anul I, 20 martie 1945.

C. I. Gulian și mulți alții. În anul 1954, la Casa de Cultură a Sindicatelor din București se organizează o Universitate populară, unde se experimentează o lărgire a tematicii expunerilor, pe baza unor cursuri. În decembrie 1955, la Clubul C.F.R., „Grivița Roșie”, se deschide prima universitate populară la locul de muncă, cu două cicluri: „Marxism-leninism și probleme internaționale” și „Să ne cunoaștem patria și harta lumii”. Se făcea un pas înainte în adâncirea muncii de răspândire a științei și culturii prin forme mai organizate, unde lectorul putea să aibă continuitate în expuneri, continuând pe prezența aceluiași cursanți timp de un an, sau chiar doi, în funcție de durata cursului. Alături de intelectualii mai vîrstnici ca Zaharia Stancu, Eugen Macovski, Miron Radu Paraschivescu, Emil Condurachi, Dumitru Almaș vin tineri intelectuali, de formație nouă, ca geograful Al. Roșu, filozoful Teche Aurelian, criticul literar Valeriu Răpeanu, astronomii Matei Alecescu și Ion Corvin Singeorzan, și alții.

În anul 1962, în urma constituirii Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, S.R.S.C.-ul este desființat, activitatea sa fiind preluată pe plan central de Consiliul pentru răspândirea cunoștințelor cultural științifice din C.S.C.A., iar pe plan local de Comitetele de Cultură și Artă, în cadrul cărora vor funcționa Comisile de difuzare a științei și culturii. La București se înființează un Lectorat Central, care a funcționat între anii 1962—1964, grupînd în jurul său numeroși intelectuali bucureșteni care vor ține conferințe și în provincie. În anul 1962 se deschid cursurile Universității Populare a orașului București, avînd ca rector pe Tudor Vianu. La început Universitatea Populară a orașului București a depins de Comitetul de Cultură și Artă al orașului București și Consiliul Local al Sindicatelor după care a trecut sub egida directă a Consiliului de Răspândire a cunoștințelor cultural științifice din C.S.C.A. În afara rolului său important în viața culturală a Capitalei, Universitatea Populară București a trimis lună de lună numeroși intelectuali bucureșteni în toate colțurile țării, pentru a ține expuneri de înaltă ținută științifică, contribuind și în acest fel la răspândirea științei și culturii în toate straturile sociale. Alături de activitatea prodigioasă a rectorului său actual, academicianul Remus Răduț, vom aminti contribuțiile valoroase aduse de Ion Marin Sadoveanu, Ludovic Antal, Ion Turai, Eusebiu Camilar, Nicolae Condescu, Nicolae Nestorescu, Petru Comarnescu, Victor Vîlcovici și mulți alții. Tovarășul Nicolae Ceaușescu în cuvîntarea ținută la plenara lărgită a Comitetului municipal București al Partidului Comunist Român, de anul acesta, referindu-se la forța uriașă pe care o reprezintă cei peste 211.000 de comuniști ai Capitalei, în realizarea măsurilor de îmbunătățire a învățămîntului de partid, a activității politice de masă, a întregii munci ideologice, spunea: „Să facem ca Bucureștiul, capitala patriei noastre, să devină și din punct de vedere al activității politico-ideologice un puternic centru care să influențeze întreaga țară!”² Întrădevăr Bucureștiul concentrează numeroase forțe intelectuale, capabile să desfășoare o muncă de mare utilitate socială, în vederea difuzării științei și culturii, să contribuie la înarmarea adulților cu cele mai noi cuceriri din

² Scînteia, nr. 8036, din 13 oct. 1971, p. 2.

domeniul activității lor și chiar la reîmprospătarea unor cunoștințe mai vechi, cum ar fi de exemplu în domeniile istoriei, literaturii, etc. În acest sens am dori să cităm și contribuția altor bucureșteni ca Amilcar Vasiliu, Teodor Bușniță, Gheorghe Văluță, Heinrich Uschersohn, Viorel Ciurea, Gheorghe Burdun, Cherim Abdula, Amelia Capolțeanu, Ion Sencdrulescu la activitatea Comisiei pentru răspîndirea cunoștințelor științifice de la Comitetul de Cultură și Artă al județului Ilfov, recent constituit în Comitetul Culturii și Educației Socialiste, unde în cadrul celor 69 de membri sînt cuprinși și oameni de știință și cultură din Capitală, pentru a-și aduce și în viitor aportul la culturalizarea satelor ilfovene.

Desigur, însă, că rolul principal al intelectualilor din București în propagarea științei și culturii, se desfășoară în rîndul maselor de oameni ai muncii din orașul nostru, atît prin intermediul conferințelor, cursurilor de la universitățile populare, cît și prin activitate zilnică de cercetare, publicistică, prin însăși prezența lor în sinul colectivelor unde muncesc. Din anuarul pe anul 1970, al Comitetului de Cultură și Artă și Consiliului Popular al Municipiului București, aflăm că: „Pe lângă cele 1585 manifestări organizate de Comisia pentru difuzarea culturii și științei au mai fost expuse de către (la) casele de cultură ale consiliilor populare de sector un număr de 1257 conferințe, lecții, simpozioane etc. În total în anul 1970 au fost organizate în sistemul așezămintelor culturale din capitală 2842 manifestări la care au participat aproximativ 365.160 auditori” (pag. 53). Aceste cifre sînt însă departe de a reflecta situația reală a tuturor manifestărilor din București, pentru că în afara rețelei așezămintelor culturale ale Primăriei mai sînt alte numeroase rețele ca de exemplu casele de cultură ale U.T.C.-ului, cluburilor sindicatelor, ale cooperației meșteșugărești, ale studenților, etc. În tabelul nominal cu lectorii Comisiei pentru difuzarea științei și culturii, care au expus conferințe în anul 1970, figurează 471 lectori cu 1703 expuneri, toți specialiști în diferite domenii, dintre care 16 academicieni, 26 prof. dr. docenți, 43 cercetători științifici, 49 actori, 20 scriitori, 16 muzeografi, etc. La conducerea Comisiei pentru difuzarea culturii și științei a Municipiului București, în calitate de președinte al ei, după N. Gh. Lupu a urmat C. Paraschivescu-Bălăceanu și apoi Petre Vancea, actualul președinte, oameni de știință de prestigiu care au reușit să antreneze un număr mare de alți intelectuali dintre care amintim participarea activă a lui Șerban Cioculescu, Emil Crăciun, Ervin Glaser, V. Maciu, Th. Bugnariu, I. Th. Riga, Sanda Sandrin, Tamara Dobrin, Vasile Netea, Ion Popescu-Sîbiu, Ion Gănescu, Th. Bolintineanu, Florența Rusu, Dan Berindei, Dumitru Bercu, Desc Augustin, Const. Pintilie, Olimpiu Crauciuc, D. I. Sucleanu, Sorin Stati, D. Racoveanu, Sorin Marinescu, și alții.

Tot Bucureștiul este și gazda unor manifestări internaționale și pe această linie, cum a fost de exemplu *Reuniunea reprezentanților societăților și asociațiilor de difuzare a științei și culturii din țările socialiste*, ținută în această toamnă, cu tema „Universitățile populare — profil și tendințe”, la care au participat delegați din R. P. Bulgaria, R. S. Cehoslovacă, R. D. Germană, R. S. F. Iugoslavia, R. P. Mongolă, R. P. Polonă, R. S. România, R. P. Ungară și U.R.S.S. Reuniunea a fost des-

chisă de acad. Ștefan Milcu președintele Comisiei pentru problemele activității cultural-educative de masă din cadrul Consiliului Culturii și Educației Socialiste din R.S.R., după care acad. Remus Răduț a prezentat referatul „Profilul și tendințele dezvoltării universităților populare din România”, însoțit de dezbateri, comunicări și discuții ale participanților³. În afara intelectualilor bucureșteni distinși prin multiplele lor participări la acțiunile Universității Populare București, ale Comisilor de la Municipiul București și județul Ilfov trebuie să amintim larga lor participare și la activitatea Consiliului pe țară, care a organizat numeroase manifestări în București și provincie, ca de exemplu Edmond Nicolau, Demostene Botez, Horia Hulubei Aurel Avramescu, Nicolae Botnariuc, Vasu Savin, Gheorghe Nenciu, Dina Cocos, Gh. Ștefan, Alice Săvulescu, Valer Novacu, Sergiu Verona, Miltiade Filipescu, Paul Popescu-Neveanu, Gh. Iosub, Călin Popovici, Eugen Bădărău, Petre P. Groza, Gh. Vrinceanu, Ervin Hutira, H. Stahl, Stanciu Stoian, Petre Berar, V. Oprescu, Radu Pantazi, Iosif Trișă, C. Herbst, Const. Popovici, Al. Tănase, M. Ghelmegeanu, etc. nume cunoscute ca și cele citate pînă acum. Este foarte adevărat, că în general, cam aceiași oameni și desigur încă foarte mulți care n-au fost citați din lipsă de spațiu, au o participare activă cam la toate cele patru forme organizatorice de răspundere a științei și culturii, ce activează organizate pe teritoriul orașului București și că sînt încă foarte mulți intelectuali de prestigiu care pînă acum n-au fost amenați în această nobilă muncă, fie că n-au fost solicitați sau din comoditate, înfîlțită destul de des, chiar și la intelectualii tineri, sau poate mai ales la aceștia.

Revoluția culturală, desfășurată în țara noastră de peste două decenii, a cunoscut numeroase și imense înfăptuiri, în toate formele ei de manifestare. Într-un interviu acordat ziaristului italian Enzo Bettiza de la „Corriere della sera”, la întrebarea referitoare la comentariile ce se fac în presa din occident referitoare la o mică „revoluție culturală” românească, tovarășul Nicolae Ceaușescu, spunea: „Dacă este să vorbim de o revoluție culturală în România, apoi ea a început de foarte mult timp. Aș putea spune că în fond ea a început din 1948—1949, adică odată cu trecerea la făurirea noii orînduiri în România, cînd s-a pus problema transformării generale a societății românești, atît din punct de vedere al dezvoltării forțelor și relațiilor de producție, cît și în privința ridicării nivelului cultural și științific⁴. Alături de toți ceilalți oameni ai muncii și oamenii de știință și cultură din orașul nostru și-au adus contribuția la realizările și victoriile socialismului, iar prin activitatea lor depusă cu o nobilă pasiune pentru răspunderea celor mai noi cuceriri ale lumii contemporane, în rîndul unor mase cit mai largi, au dovedit atît atașamentul lor profund pentru prosperitatea continuă a țării noastre cît și o strînsă legătură cu poporul din rîndul căruia fac parte, contribuind la ridicarea sa spirituală, împărțîndu-i din cunoștințele acumulate, din experiența căpătată în timpul studiilor și cercetărilor. De o remarcabilă importanță și pentru problema discutată de noi în această scurtă comunicare, sînt desigur învățămintele și

³ Scînteia, nr. 8936, din 13 oct. 1971, p. 6.

⁴ Scînteia, nr. 8941, din 18 oct. 1971, p. 4.

concluzile extrase din lucrările plenarei C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971, și în special din expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la Programul P.C.R. pentru îmbunătățirea activității ideologice, ridicarea nivelului general al cunoașterii și educația socialistă a maselor, pentru așezarea relațiilor din societatea noastră pe baza principiilor eticii și echității socialiste și comuniste. Referitor la adâncirea muncii de difuzare a cunoștințelor cultural-științifice se spune: „În vederea desfășurării în bune condițiuni a muncii educative, va trebui să fie create în toate întreprinderile, în instituții, comune și orașe cabinete pentru științele sociale și răspândirea cunoștințelor științifice”, — după care se arată și locul lor. „De regulă, aceste cabinete vor trebui să funcționeze pe lângă cluburi, cămine culturale și case de cultură”⁵. Desigur că în condițiile noi create, se impune o reorganizare corespunzătoare și a activității de răspândire a științei și culturii în rândul maselor populare, la care intelectualitatea este chemată să-și aducă un aport substanțial, eficient și calificat, capabil să dea răspuns multor probleme contemporane și să contribuie la educarea în spirit marxist-leninist a tinerei generații, adevărata sare a pământului românesc. Muzeul de Istorie a municipiului București, care în acești 50 de ani de existență a fost un factor important de cultură în viața Capitalei, iar în ultimii 25 de ani, prin cadrele sale, și un însemnat focar de educație patriotică socialistă, care a cuprins în amplele sale preocupări și teme de acest fel, menite să lărgască aria istoriei contemporane bucureștene, merită pe deplin prestigiul de care se bucură astăzi. Membrii colectivului său, în frunte cu fostul director Florian Georgescu, cu actualul Petre Dache, cu cercetătorii Panaft I. Panaft sau Alexandru Cebuc, precum și ceilalți muzeografi au fost permanent prezenți și în activitatea de răspândire a științei și culturii, numărându-se printre cei mai respectați activiști. Un modest buchet de felicitări și urări colegiale de noi succese în viitor, îl aduce și autorul acestor rânduri.

Le rôle de l'intellectualité Bucarestois en ce qui concerne la diffusion de la science et de la culture pendant les années socialistes

RÉSUMÉ

Engagé depuis longtemps dans la recherche des problèmes concernant la propagation de la science et de la culture parmi les masses populaires, l'auteur exprime dans ce sommaire exposé quelques exemples sur le rôle de l'intellectualité de Bucarest dans le phénomène de la culture sous le régime socialiste.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la Programul P.C.R. pentru îmbunătățirea activității ideologice, ridicarea nivelului general al cunoștințelor și educația socialistă a maselor, pentru așezarea relațiilor din societatea noastră pe baza principiilor eticii și echității socialiste și comuniste*, ed. Politică, București, 1971, p. 35.